

PÔSOBNIE BLAHODATE SVÄTÉHO DUCHA NA ČLOVEKA PODĽA UČENIA SVÄTÉHO MAKÁRIA EGYPTSKÉHO¹²

Štefan PRUŽINSKÝ

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej university v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Učenie o pôsobení blahodate Svätého Ducha na človeka, ktoré má svoje konkrétne prejavy a dá sa živo a intenzívne pociťovať samotným človekom, je jednou z najcharakteristickejších črt pravoslávnej viery a duchovnej skúsenosti. Z tohto dôvodu sa pravoslávna teológia a askéza považujú v prvom rade za prostriedky k získaniu blahodate Svätého Ducha cez duchovné uzdravenie človeka. A keďže blahodať Svätého Ducha je nestvorenou energiou samotného Boha, získať blahodať znamená získať Boha, nadobudnúť spoločenstvo s Bohom, dokázať komunikovať s Bohom, dotýkať sa Boha, prebývať v stave, kedy je Boh v človeku a človek v Bohu. [Jn 6, 56; 14, 20; 15, 4-7; 17, 21-23] Toto učenie a najmä skúsenosť je natoľko jedinečné a zároveň bytostne dôležité, že predstavuje aj základnú odlišnosť pravoslávia od všetkých ostatných vyznaní, náboženstiev a vier, vrátane kresťanských. Je to najväčší poklad pravoslávnej duchovnosti a Cirkvi a zároveň najväčší prínos tomuto svetu.

Vyššie v krátkosti opísané učenie o nestvorenej blahodati Svätého Ducha a jej pôsobení v človeku nevzniklo až v teológii sv. Gregora Palamu v 14. storočí, ako to tvrdia niektorí najmä nepravoslávni teológovia. Sv. Gregor Palama vytvoril iba syntézu a ďalšie rozvinutie toho učenia, ktoré bolo v Cirkvi a najmä v jej patristickom učení a skúsenosti od počiatku a má samozrejme aj evanjeliové a biblické východiská. Dôkazom tohto tvrdenia je aj učenie svätého Makária Veľkého (Egyptského) o pôsobení Božej blahodate na človeka, ktoré podrobnejšie opíšeme v tomto článku. Vychádzať budeme najmä z jeho slova "o stave tých, čo prijali pôsobenie Ducha", ktoré sa stalo súčasťou tzv. Dobrotoľubija. [6]

¹² Tento článok je jedným z výsledkov riešenia vedecko-výskumného projektu „Učebnica dejín Byzancie“ (KEGA č. 021PU-4/2017).

Tento svätý už v 4. storočí hovoril presne to, čo neskôr učil svätý Gregor Palama a čo Pravoslávna cirkev učí až do dnešných dní o pôsobení Božej blahodate, čiže nestvorenej Božej energie na človeka.

Svätý Makárij Veľký učí, že zjavné pôsobenie Božej blahodate v človeku nastáva za predpokladu, že človek prešiel a aj ďalej kráča po ceste asketického cvičenia svojej duše a tela v cnostiach. Toto učenie nám pripomína známe slová svätého starca Porfýria Kavso-kalyvitu o ceste askézy a o ceste lásky, z ktorých je podľa neho dokonalejšia cesta lásky, no k nej sa prichádza cestou askézy. Učenie sv. Porfýria vysvetľuje vladyka Afanasios Limassolský tak, že nejde o dve rôzne cesty, ale o jednu a tú istú cestu kresťanského duchovného života, na ktorej začiatku je askéza a na konci pôsobenie Božej lásky v človeku skrze blahodať Svätého Ducha. Bez askézy nie je možné sa očistiť tak, aby človek mohol vystúpiť na vyššie stupne duchovného života, čiže osvietenie a zbožštenie. Je dôležité poznamenať, že cestou askézy je treba kráčať ochotne, svedomito a bez ľutovania samého seba. Len tak môže totiž raz nastať prejavenie sa sily a pôsobenia blahodate Svätého Ducha. Pôsobenie Božej blahodate je základom života a činnosti Cirkvi v tomto svete: "Tam je Cirkev, kde sa prejavuje citlivo a jasne blahodať Svätého Ducha." [5]

Pôsobenie blahodate sa prejavuje "zvláštnym duchovným teplom v srdci, upokojením myšlienok, stratou chuti na všetko stvorené a pripisovaním menšej hodnoty všetkému, čo sa na zemi považuje za hodnotné. Je to semeno duchovného života. Týmto sa začína oduchovnenie duše, jej očistenie od vášní a zahojenie rán, ktoré spôsobili vášne". [6] Božia blahodať je tým ohňom, o ktorom Christos povedal: "Oheň som prišiel vrhnúť na zem. A čo chcem? Len aby už vzbĺkol!" [Lk 12, 49; Porovnaj Hebr 12, 29; Ž 25(26), 2] Tento oheň horel v srdci pútnikov na ceste do Emauz, keď sa zhovárali s Christom po Jeho vzkriesení a On im vysvetľoval Sväté Písma. [Pozri Lk 24, 32] Pôsobením tohto ohňa sa anjeli stávajú ohnivými plameňmi. [Pozri Hebr 1, 7] Oheň Božej blahodate očisťuje dušu ako zlato, ktoré v ohni stráca nečistoty a tvrdosť. Je to "oheň Božstva a láska Ducha...", v ktorom duša premieňa svoje prirodzené vlastnosti a svoju hriešnu tvrdosť. Všetko ostatné považuje za menej dôležité a uspokojuje sa najmä horúcou a nevysloviteľnou láskou ku Christovi, ktorého prijala k sebe ako jediného nebeského Ženícha". [6] Sústredenosť na lásku k jedinému Bohu samozrejme neznamená nelásku k ľuďom, ale to, že v takomto stave človek aj

Ľudí miluje skrze lásku k Bohu, čiže v Božom Duchu a podľa Božej vôle. Rozdiel medzi láskou k Bohu a láskou k ľuďom u človeka naplneného Božou blahodaťou sv. Makárij Veľký prirovnáva k láske muža k svojej žene v porovnaní s láskou k ostatným ľuďom. Muž, keď sa ožení, neprestáva milovať svojich rodičov a súrodencov, s ktorými prežil celý dovtedajší život, no predsa len ich do istej miery prirodzene opúšťa a začína ich považovať za vzdialenejších a menej dôležitých, než je jeho manželka, s ktorou začína žiť nový život a ktorá je jeho najmilovanejším človekom. Podobne aj stratu chuti na všetko stvorené, o ktorej hovorí sv. Makárij, netreba chápať ako pohrdanie, neúctu či nelásku k Božiemu stvoreniu, ale tak, že v porovnaní s nestvorenou Božou blahodaťou je všetko stvorené pre duchovného človeka menej dôležité a nenachádza sa v samotnom centre jeho pozornosti.

Dušu, ktorej sa ešte nedotkla Božia blahodať, sv. Makárij prirovnáva k slnku, ktoré vyšlo nad zem. Tak ako lúče slnka sa počas dňa nachádzajú po celej zemi, tak duša nedotknutá blahodaťou Ducha sa myšlienkami celá nachádza na zemi a to až do jej posledných končín. Keď sa však duše dotkne Božia blahodať, duša “zhromažďuje všetky svoje myšlienky, drží ich pri sebe a vystupuje k Hospodinoi, do jeho rukou nestvoreného príbytku na nebi. Všetky jej myšlienky vstupujú do Božej atmosféry, stávajú sa nebeskými, čistými a svätými. Duša sa oslobodzuje od okov zlého kniežaťa – od ducha tohto sveta a získava myšlienky čisté a božské, pretože Božia vôľa bola, aby človek bol stvorený akú účastník Božej prirodzenosti”. [6] [2Pt 1, 4]

Všetky vyššie uvedené stavy, ktoré človek pociťuje a prežíva pri kontakte s pôsobením Božej blahodate v sebe, netreba ešte považovať za vrchol duchovnej dokonalosti. Tieto stavy sú iba počiatočným pôsobením blahodate, ktorá sa na začiatku dáva silno pociťiť, no k úplnému ovládnutiu srdca, naplneniu a premeneniu celého človeka dochádza len postupne a pomaly podľa miery viery každého jednotlivého človeka. Nikdy nebýva tak, žeby hneď na začiatku duchovného človeka Božia blahodať osvietila úplne celého človeka. Spočiatku v človeku zostáva ešte veľa nečistoty a je potrebná veľká a dlhotrvajúca námaha a úsilie, kým sa duša celá očistí a osvieti blahodaťou. Božia blahodať by mohla človeka očistiť a urobiť dokonalým okamžite, no nedeje sa tak preto, aby bola preskúšaná vôľa človeka, či chráni v sebe bezvýhradnú lásku k Bohu, či sa celá oddáva pôsobeniu blahodate, či sa ešte nepriatelí s hriechom, ktorý vládne vo

svete. Ak sa duša ukáže ako skúsená a stabilná v láske k Bohu a v súlade s pôsobením blahodäte počas mnohých rokov, blahodať prenikne a zapustí akoby korene do jej najväčších hĺbok a myšlienok, až kým celá duša nebude v plnosti objatá a preniknutá nebeskou energiou a svetlom, ktoré v nej bude už v plnosti vládnuť.

V prípade, že človek prvotné pôsobenie Božej blahodäte v duši začne považovať už za prejav dokonalosti, prichádza do poblúdenia a prelesti, čiže sebaklamu. Je to veľmi nebezpečný stav, pretože človek nechápe, že v tejto etape duchovného života blahodať preniká iba do niekoľkých málo častí duše, v ktorej sa nachádza ešte nespočetné množstvo ďalších častí a síl, ktoré zostali naďalej v moci hriechu a nedotknuté blahodaťou. Človek môže v takomto prípade mať dojem, že už nič nepotrebuje, no pravda je úplne opačná. Človek v tomto stave si neuvedomuje, že duchovné zdokonaľovanie je nekonečné, pretože je založené na poznaní Boha, ktorý je taký dokonalý a nepostihnuteľný, že je možné Ho spoznávať nekonečne. Nikdy by sme preto nemali tvrdiť sami sebe a už vôbec nie iným, že sme už niečo dosiahli. Je potrebné neustále vo dne i v noci s pokorou [4] pamätať na svoju nedokonalosť. Sv. Makárij hovorí, že získanie a strata blahodäte nie je, ako si niektorí myslia, "to isté, ako sa obliecť a vyzliecť". [6] Je to taký postupný proces ako dlhoročný telesný a duševný rast človeka až po jeho dospelosť. Aj v duchovnej oblasti je potrebné dlho dospievať a dozrievať, kým nakoniec cez prijímanie a pôsobenie Božej blahodäte "nedospejeme k jednote viery a poznania Božieho Syna, v dokonalého človeka, ktorého mierou dospelosti je plnosť Christa". [Ef 4, 13]

Pôsobenie a rast Božej blahodäte sa v človeku deje veľmi často tajomne a neviditeľne. Ako v tme a skrytosti včelieho úľa sa postupne hromadí sladký med, aj v duši človeka prijímajúcej pôsobenie Boha, Božia blahodať len pomaly a postupne rozlieva svoju lásku, premieňa horkosť hriechu na sladkosť cností, tvrdosť srdca na jeho jemnosť a citlivosť, slabosť srdca na jeho silu a pevnosť. [Hebr 13, 9]

V dušiach ľudí, ktorí idú po správnej a zdravej duchovnej ceste, s pokorou milujú dobro a spravodlivosť a zo všetkého najviac túžia po spoločenstve s Bohom, nastáva duchovné napredovanie a zvláštny jav, ktorý je možné v istom zmysle nazvať duchovnou nenásytosťou. Vyhýbajú sa všetkému, čo by mohlo od nich vzdialiť Božiu blahodať a prerušiť spoločenstvo s milovaným Bohom.

Stránia sa v prvom rade pýchy a odsudzovania, pretože "Boh sa pyšným protiví, ale pokorným dáva blahodať". [Jk 4, 6] Ich duše "necítia potrebu hovoriť o iných ľuďoch a neznesú akékoľvek umenšenie nebeskej túžby a lásky k Hospodinovi. Úplne sa ukrižovali s Christom na Kríži, každodenne si uvedomujú pociťovanie duchovného napredovania a svojej priviazanosti k duchovnému Ženíchovi. Sú uchvátení túžbou po nebeskom, smädom po spravodlivosti cností, silno a nenásytne si želajú duchovné osvietenie. Ak sa za svoju vieru stanú schopnými prijať poznanie Božích tajomstiev, alebo prijímajú veselosť nebeskej blahodate, nespoliehajú sa sami na seba, nepovažujú sa za niečím významných. Podľa toho, do akej miery prijali duchovné dary, do takej miery kvôli nenásytlosti nebeskej túžby s ešte väčšou intenzitou ich hľadajú. O čo viac v sebe pociťujú duchovné napredovanie, o to viac sú hladní a smädní po prijatí a umnožení blahodate. O čo viac sa obohacujú duchovne, o to viac akoby chudobnejú vo vlastnej mienke o sebe". [6] [Sir 24, 23] Uvedené učenie sv. Makária potvrdzujú slová Svätého Písma: "Tí, čo ma jedia, ešte budú hladní, a tí, čo ma pijú, ešte budú smädní." [Sir 24, 21]

Pretože ľudia naplnení blahodaťou Svätého Ducha túžia po stále väčšej blahodati, sú neustále presvedčení, že ešte nič nedosiahli, že ich askéza ešte ani nezačala a sú ochotní urobiť čokoľvek preto, aby blahodať nielen nestratili, ale aby jej bolo stále viac a viac. Existujú však aj ľudia, u ktorých sa deje presný opak. Ak človek nikdy nemal skúsenosť s Božou blahodaťou a živým spoločenstvom s Bohom, objavuje sa u neho nechť k askéze, duchovnej námahe a cnostiam. Človek nevidí zmysel v tom, aby sa namáhal pre niečo, čo nepozná, a ak nemá ani vieru, že Boh svoje prisľúbenia splní a blahodať raz príde, postupne duchovne upadá do nečinnosti, zúfalstva alebo ľahostajnosti. Príčina takéhoto stavu môžu byť v tom, že človek už zabudol na počiatočnú blahodať, ktorú Boh dáva každému na začiatku duchovného života aj bez náležitej námahy daného človeka. Toto zabudnutie, ako hovorí Evanjelium, môže prísť kvôli prílišnej ustarostenosti, bohatstvu alebo telesnej žiadostivosti [Mk 4, 19] za predpokladu, že človek nebol pozorný a z lenivosti nechránil svoju dušu od pokušení. Druhou príčinou zabudnutia na sladkosť počiatočnej blahodate môže byť to, že človek síce horlivo vykonával svoje veľké duchovné úsilie, lenže nesprávnym spôsobom, nádejal sa na svoje sily, prepadol pýche, odsudzoval iných, bol nemilosrdný a podobne, v dôsledku čoho blahodať stratil a keďže nemá pokoru,

nevytvára ani základné podmienky na to, aby sa blahodať mohla vrátiť. Toto ho postupne demotivuje a môže priviesť až k tomu, že z veľkej horlivosti a aktivity prejde k úplnej duchovnej nečinnosti, sklamaniu a vráti sa späť k hriešnemu spôsobu života.

O skutočnosti, že človek naplnený blahodaťou Svätého Ducha, nevidí svoju duchovnú námahu, úspechy, dary ani cnosti, svedčí nasledujúce rozprávanie vладыку Afanasija, metropolitu Limasolského o jeho stretnutí so starcom Paisijom: "Raz sa starec Paisij vracal po určitom čase na Svätú horu. Išiel som ho navštíviť a on ma privítal s úsmevom a otázkou: "Mám ti povedať, čo sa mi stalo na ceste?" "Čo sa stalo?", opýtal som sa ho. "Odišiel som odtiaľto spoločne s jedným bratom..." Bol to jeho poslušník, veľmi cnostný, nebudem uvádzať jeho meno, dobrý askéta, ktorý sa však trochu mýlil v otázke plnenia zákona. Celé roky nevychádzal zo Svätej hory do okolitého sveta. Až teraz vyšiel spoločne so starcom. V člně sedeli vedľa seba a poslušník z času na čas vzdychal a hovoril: "Och, teraz vychádzame do sveta a ak sme aj niečo mali, teraz to stratíme!" Po krátkom čase si opäť vzdychol: "Och, čo sa to len s nami deje, ideme do sveta! Ak sme aj niečo mali, teraz to stratíme!" Len čo prišli do Uranopolisu poslušník hovorí: "Hľa, Uranopolis! Čo sa to len s nami deje! Toľko rokov som nevychádzal zo Svätej hory! A teraz, ak sme aj niečo dosiahli, stratíme to!" Starec Paisij mu nakoniec povedal: "Počúvaj, otče, čo ti poviem. Ja som nič nemal, preto som ani nič nestratil. A ty, ak niečo máš, buď veľmi opatrný!" [1] Z uvedeného rozprávania je názorne vidno, ako svätí ľudia, plní blahodate Svätého Ducha, boli úprimne presvedčení nielen o tom, že nemajú žiadne cnosti a duchovné dary, ale aj o tom, že sú duchovne úplne stratení a prázdni. Preto svätý Makários Egyptský pokračuje svoje slovo o pôsobení blahodate slovami, že duša úprimne milujúca Boha "zo svojej nesmiernej a nenásytnej lásky k Hospodinovi sama v sebe vidí, že ešte akoby nič nezískala. Napriek tomu je denno-denne smädná a hladná, s vierou a láskou prebýva v modlitbe, nemôže sa nasýtiť blahodatných tajomstiev a obohatením seba v každej cnosti. Je zasiahnutá láskou nebeského Ducha a s pomocou blahodate v sebe neustále vzbudzuje plamennú túžbu po nebeskom Ženíchovi. Želá si, aby získala dokonalé tajomné a nevysloviteľné spoločenstvo s Ním vo svätosti Ducha. S otvorenými očami duše hľadá na nebeského Ženícha tvárou v tvár, v duchovnom a neopísateľnom svetle a s úplnou istotou vstupuje do jednoty s Ním. Zomiera (pre svet) podobne ako On,

s veľkou túžbou neustále očakáva smrť za Christa a bez pochybnosti verí, že prostredníctvom Ducha získa dokonalé oslobodenie od hriechu a tmy vášní. Verí, že keď sa očistí Duchom a posväťí duševne aj telesne, stane sa schopnou byť čistou nádobou pre prijatie v sebe nebeského pokoja a príbytkom nebeského a pravého Kráľa Christa. Po tom, čo sa už tu stala čistým príbytkom Svätého Ducha, stáva sa dôstojnou nebeského života. No dosiahnuť takú mieru pre dušu nie je možné hneď a bez skúšok. Naopak, iba prostredníctvom veľkej námahy a askézy, po dlhom čase, s veľkou horlivosťou, po skúškach a rôznych pokušeniach dosahuje duša duchovné dospievanie a napredovanie až do dokonalej miery bezvášnivosti. Vtedy pripravená po tom, čo odvážne vydržala každé pokušenie na hriech, získa veľké pocty, duchovné dary nebeského bohatstva a takýmto spôsobom sa stane dedičkou nebeského kráľovstva v našom Hospodinovi Isusovi Christovi". [6] V duchu uvedených slov svätého Makária Veľkého je jasné, že hoci kresťan naplnený blahodaťou nevidí svoje cnosti a askézu, dosiahnutie stavu, kedy je človek naplnený blahodaťou, je nemožné bez askézy a veľkej námahy. Toto zdôrazňuje veľkú výnimočnosť a nenahraditeľný význam duchovnej asketickej Tradície Pravoslávnej cirkvi, ktorá do dnešných dní učí askéze a ukazuje tak správnu cestu k získaniu reálneho spoločenstva s živým Bohom. Toto spoločenstvo s Bohom môže človek reálne cítiť a prežívať v duchu slov apoštola Jána: "Čo sme počuli, čo sme na vlastné oči videli, na čo sme hľadeli a čoho sa naše ruky dotýkali, to vám zvestujeme: Slovo života." [Jn 1, 1]

V závere tohto článku môžeme konštatovať najdôležitejší záver, ktorý vyplýva z učenia svätého Makária Egyptského o pôsobení blahodate Svätého Ducha v človeku a to, že "kresťanstvo je jedlo a pitie" [6] v duchovnom zmysle slova. Čím viac sa človek nasycuje sladkosťou blahodate, tým viac po nej túži. Uteká pred všetkým márnym a hriešnym v tomto svete podobne ako veľmi smädný človek na púšti uteká od tých, ktorí by ho chceli vyrušovať alebo dokonca prekážať mu pri pití čerstvej vody z čistého prameňa. Napriek tomu skúšky, pokušenia a trápenia na tejto ceste neustávajú. Boh ich dopúšťa preto, lebo naša prirodzenosť je veľmi náchylná k tomu, aby sme sa po dosiahnutí čo i len najmenšieho úspechu začali pýšiť a stali sa tak zlými a neznesiteľnými pre všetkých. Boh nás ponecháva v neustálych skúškach a znepokojeniach a my, ak ich chceme prekonať, potrebujeme neustále prebývať v askéze a bdení, [8], aby

sme sa naučili pokore, videniu svojich nedostatkov a nevideniu cudzích hriechov. Iba tak môže naša cesta získavania blahodäte ďalej nerušene a úspešne pokračovať. Kresťanstvo je teda veľká hostina, svadba pripravená Bohom pre ľudí a kresťanský duchovný život je službou týmto ľuďom. Toto potvrdzuje spoločenský charakter kresťanskej viery a duchovnosti a fakt, že bez každodennej služby ľuďom nie je možné získať Božiu blahodať a trvalé spoločenstvo s Bohom, ktoré jediné môže nasýtiť prirodzený hlad a smäd našej duše po Bohu. Kým po spáchaní hriechu je človek podľa slov svätého Nikolaja Velimiroviča iba ešte viac hladný a smädny po ďalšom hriechu a nič viac, po okúsení Božskej blahodäte človek síce nekonečne túži po ďalšej, no napriek tomu sa do istej miery aj súčasne nasycuje a naplňa pravým životom.

SUMMARY

We can conclude the most important conclusion that comes from the teachings of Saint Macariah of Egypt on the effect of the beneficial of the Holy Spirit in man and that "Christianity is food and drink" [6] in the spiritual sense of the word. The more a person becomes saturated with sweetness, the more he desires it. He runs away from all the futile and sinful in this world, just as a very thirsty man in the desert runs away from those who want to disturb him or even hinder him from drinking fresh water from a pure spring. Nevertheless, trials, temptations, and sorrows continue on this journey. God permits them because our nature is very susceptible to becoming proud after becoming as successful as possible and thus becoming evil and unbearable to all. God keeps us in constant trials and worries, and in order to overcome them we need to dwell constantly in ascension and wakefulness, [8] to learn humility, to see our deficiencies, and not to see foreign sins. This is the only way that our path of acquiring a good life can continue uninterrupted and successful. Christianity is a great feast, a wedding prepared by God for men, and Christian spiritual life is a service to these people. This confirms the social character of Christian faith and spirituality and the fact that without daily service to people it is impossible to obtain God's grace and lasting communion with God, which alone can feed the natural hunger and thirst of our soul for God. While in the words of Saint Nicholas Velimirovich, after committing sin, man is even more hungry and thirsty for another sin and

nothing more, after experiencing the grace of God, he longs forever, yet still, to some extent, at the same time he is saturated and fulfilled with true life.

REFERENCES

1. ATHANASIUS, Metropolitan of Limassol. *Conversations*. /АФАНАСИЙ, митрополит Лимасольский. *Беседы*./
2. *BIBLE : Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments in Church Slavonic*. 2. ed. Moscow, 1993. ISBN 5-85524-009-6. /БИБЛИЯ : Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке. 2. изд. Москва, 1993. ISBN 5-85524-009-6.
3. *BIBLIA. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami*. 3. vydanie. Banská Bystrica, 2015. ISBN 978-80-85486-98-8.
4. KOCHAN, P. 2016. Poučenia Abbu Doroteja o pokore a pýche. In *Osobnosť svätého Jána Sanfranciského ako duchovný odkaz pre modernú dobu : zborník vedeckých príspevkov*. Gorlice : Osrodek kultury prawoslawnej "ELPIS" w Gorlicach, 2016. s. 138-144. ISBN 978-83-63055-30-1.
5. KRYŠTOF (PULEC, R.). 2014. *Svatý proti své vůli. Život, osobnost a duchovní odkaz svatého Porfýria Kavsokalivity*. Bratislava, 2014. ISBN 978-80-971785-0-5.
6. MACARIUS THE GREAT, st. 2003. The Instructions of St. Macarius the Great on Christian Life. In *Philokalia*. Minsk, 2003. p. 71-123. /МАКАРИЙ ВЕЛИКИЙ, св. 2003. Наставления святого Макария Великого о христианской жизни. In *Добротолюбие*. Минск, 2003. с. 71-123./
7. SAKHAROV, S. 2009. *The sacrament of Christian life*. Sergiev Posad : Holy Trinity St. Sergius Lavra, 2009. ISBN 978-1-874679-65-3. /САХАРОВ, С. 2009. Таинство христианской жизни. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2009. ISBN 978-1-874679-65-3./
8. ŠAK, Š. 2017. Níptická metóda terapie v duchu pravoslávnej tradície. In *Vybrané aspekty duchovného života z pohľadu učenia Pravoslávnej Cirkvi : zborník vedeckých príspevkov*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2017. s. 23-32. ISBN 978-80-555-1895-4.

THE EFFECT OF THE HOLY SPIRIT'S GRACE ON THE HUMAN ACCORDING TO TEACHING OF THE SAINT MACARIUS THE GREAT

Štefan Pružinský, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov, Masarykova 15, 08001 Presov, Slovakia, e-mail: stefan.pruzinsky@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The article deals with the study of characteristic features of the teaching of the St. Macarius of Egypt about the influence and effects of the Holy Spirit's grace on man and the possibility of its perception by the human soul. Emphasis is placed on the specific view of St. Macarius of Christianity as a living community of believers with God or as a beverage and food for the preservation of the spiritual life and the being of man.

Key words

St. Macarius the Great, Egypt, Mercy, Holy Spirit, Christianity